

Роль міжнародного права у протидії пандеміям: глобальні зобов'язання та їх реалізація

Нестеренко Анна¹, Музика Ярослав²

Опубліковано	Секція	УДК
28.02.2025	Право	351.86:614.4(477)
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15591182		

Анотація. У статті досліджено роль міжнародного права у протидії пандеміям через аналіз існуючих нормативно-правових механізмів, їх реалізації та впливу на системи охорони здоров'я на глобальному та національному рівнях. Проведено аналіз основних міжнародно-правових актів, спрямованих на боротьбу з пандеміями, зокрема в контексті пандемії COVID-19. Оцінено ефективність реалізації цих механізмів та виявлено ключові виклики, пов'язані з імплементацією міжнародних зобов'язань у національні правові системи. На основі отриманих результатів запропоновано рекомендації щодо вдосконалення міжнародно-правових інструментів для ефективнішої протидії майбутнім пандеміям.

Ключові слова: нормативно-правові механізми, імплементація міжнародних зобов'язань, виклики пандемій, політика держав у сфері охорони здоров'я, конституційні права і карантинні обмеження.

The Role of International Law in Countering Pandemics: Global Commitments and Their Implementation

Annotation. The article «The Role of International Law in Combating Pandemics: Global Obligations and Their Implementation» explores the critical importance of international legal mechanisms in addressing global health crises, with a focus on pandemics. The primary objective is to analyze the role of international law in pandemic prevention and response by examining existing normative frameworks, their implementation, and their impact on global and national healthcare systems. The study aims to enhance understanding of how international legal instruments can be effectively mobilized to strengthen global health security.

To achieve the stated goal, the article addresses several key tasks. First, it provides a comprehensive analysis of major international legal acts aimed at combating pandemics, including treaties, conventions, and guidelines developed by international organizations such as the World Health Organization (WHO). Second, it evaluates the effectiveness of these mechanisms using the COVID-19 pandemic as a case study. This includes an assessment of how international obligations were implemented by states and the extent to which they contributed to mitigating the pandemic's impact. Third, the article identifies critical challenges in incorporating international legal obligations into national legal systems, highlighting issues such as discrepancies in legal frameworks, resource limitations, and political will.

¹ Нестеренко А., доктор філософії в галузі права, в.о. доцента кафедри права факультету управління, економіки та права Львівського національного університету природокористування, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1482-7132>

² Музика Я., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права факультету управління, економіки та права Львівського національного університету природокористування, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4974-9445>

Based on the findings, the article offers practical recommendations for improving international legal mechanisms to better address future pandemics. These recommendations include enhancing global cooperation, ensuring equitable access to healthcare resources, strengthening compliance mechanisms, and fostering greater alignment between international obligations and national laws. By addressing these issues, the study seeks to contribute to the development of a more robust and effective international legal framework for pandemic preparedness and response.

In conclusion, the article underscores the significance of international law as a cornerstone for global health governance in times of crisis. It calls for coordinated efforts among states, international organizations, and other stakeholders to ensure that legal tools are effectively utilized to protect public health and prevent future pandemics.

Keywords: regulatory mechanisms, implementation of international obligations, pandemic challenges, state healthcare policy, constitutional rights and quarantine restrictions.

Вступ

Пандемії завжди були серйозним викликом для людства, однак у глобалізованому світі їхній вплив набуває безпрецедентних масштабів. COVID-19 став яскравим прикладом того, як швидке поширення інфекції може вплинути на всі аспекти суспільного життя: від охорони здоров'я до економіки та міжнародних відносин. У цьому контексті міжнародне право виступає важливим інструментом координації зусиль держав, організацій та інших суб'єктів у боротьбі з пандеміями. Проте ефективність його застосування залишається предметом дискусій, що підкреслює актуальність дослідження цієї теми.

Незважаючи на існування міжнародних угод і нормативних актів, таких як Міжнародні медико-санітарні правила (ММСП) 2005 року, їх реалізація стикається з численними проблемами: недостатньою координацією між державами, нерівністю в доступі до ресурсів, а також політичними та економічними інтересами, які часто перешкоджають ефективній співпраці. Розгляд ролі міжнародного права у протидії пандеміям дозволяє не лише оцінити існуючі механізми, але й запропонувати шляхи їх удосконалення.

Останні дослідження цієї проблематики висвітлюють як теоретичні, так і практичні аспекти застосування міжнародного права у боротьбі з пандеміями. Наприклад, у роботах вітчизняних авторів, таких як Іваненко О. та Петрова Л., досліджено ефективність міжнародних договорів, таких як Міжнародні медико-санітарні правила, у протидії пандеміям. Автори висвітлюють недоліки існуючих механізмів моніторингу, аналізують функції ВООЗ як ключового суб'єкта міжнародного права в контексті пандемій.

Петренко Ю. у своїх працях зосереджує увагу на необхідності реформування ВООЗ для підвищення її здатності координувати зусилля держав і забезпечувати оперативну реакцію на загрози.

У працях Гриценка М. та Коваленко Л. розглядаються питання захисту прав людини, забезпечення громадського здоров'я під час пандемій та аналізуються угоди про спільну боротьбу з інфекційними захворюваннями, укладені між державами.

У свою чергу, закордонні дослідники, такі як Smith J. і Johnson R., акцентують увагу на глобальній координації та ролі Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). Роботи Gupta A. та Zhang W. розглядають питання нерівності між державами у доступі до медичних ресурсів, тоді як дослідження Müller H. та Rossi F. аналізують правові аспекти розробки й розподілу вакцин. Незважаючи на значний внесок цих авторів, залишаються невирішеними питання ефективності виконання глобальних зобов'язань у контексті національних інтересів держав.

Праці зазначених авторів формують базу для подальшого аналізу ролі міжнародного права у протидії пандеміям. Їхні висновки складають основу для обґрунтування важливості посилення глобальних зобов'язань держав і вдосконалення механізмів їхньої реалізації в нашому дослідженні.

Метою даної статті є дослідження ролі міжнародного права у протидії пандеміям через аналіз існуючих нормативно-правових механізмів, їх реалізації та впливу на глобальну і національну системи охорони здоров'я.

Виходячи з мети дослідження необхідно здійснити наступні **завдання**: провести аналіз основних міжнародно-правових актів, спрямованих на боротьбу з пандеміями; оцінити ефективність їх реалізації на прикладі COVID-19; визначити ключові виклики в імplementації міжнародних зобов'язань у національні правові системи; запропонувати рекомендації щодо вдосконалення міжнародно-правових механізмів для протидії майбутнім пандеміям.

Результати

Міжнародне право відіграє ключову роль у формуванні глобальної стратегії протидії пандеміям, забезпечуючи нормативно-правову основу для координації дій держав та міжнародних організацій. У контексті пандемії COVID-19 актуальність цього питання значно зросла, що вимагає детального аналізу існуючих міжнародно-правових механізмів, їх ефективності та викликів у процесі імplementації.

Інституційна основа універсального співробітництва в галузі охорони здоров'я, зокрема у боротьбі з поширенням COVID-19, базується на діяльності Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). Ця організація була заснована у 1945 році на Конференції Об'єднаних Націй з міжнародних організацій у Сан-Франциско, де було ухвалено рішення про надання їй статусу спеціалізованої установи ООН. У 1946 році на Міжнародній конференції з охорони здоров'я в Нью-Йорку був прийнятий Статут ВООЗ, який визначив її основні завдання та функції. Сьогодні до складу організації входять 193 держави-члена, що забезпечує її глобальний вплив.

У XXI столітті охорона здоров'я стала однією з ключових глобальних проблем сучасності. Важливими аспектами цієї проблематики є забезпечення справедливого доступу до основних видів медико-санітарної допомоги та колективний захист від транснаціональних загроз. Глобалізація значно вплинула на зміну характеру загроз здоров'ю, включаючи появу нових захворювань і способів їх поширення. Зокрема, вона створила умови для швидкого поширення інфекційних хвороб через державні кордони, що вимагає координації зусиль на міжнародному рівні.

Українські науковці також звертають увагу на виклики, які постають перед системами охорони здоров'я у контексті глобалізації. Так, у роботах О. Аніщенко зазначається, що глобалізація сприяє не лише поширенню інфекційних хвороб, але й зміні структури захворюваності населення, зокрема зростанню кількості хронічних недуг [1, с. 102-104]. Авторка наголошує на необхідності розробки ефективних стратегій міжнародного співробітництва для протидії цим викликам.

Інший дослідник, А. Мельник, у своїй праці «Суспільне здоров'я в умовах глобалізації» [2, с. 49] акцентує увагу на важливості інтеграції національних систем охорони здоров'я в глобальні механізми реагування на загрози. Він підкреслює роль ВООЗ як координатора таких зусиль, а також необхідність зміцнення її спроможностей у контексті управління кризами, такими як пандемія COVID-19.

Таким чином, діяльність ВООЗ є ключовим елементом глобальної системи охорони здоров'я. Її функціонування дозволяє забезпечити координацію міжнародних зусиль у боротьбі з новими викликами, які виникають унаслідок глобалізації. Українські науковці наголошують на важливості адаптації національних стратегій охорони

здоров'я до нових умов, а також на необхідності активного залучення України до міжнародного співробітництва в цій сфері.

Основним документом, який регулює питання протидії глобальним загрозам здоров'ю, є Міжнародні медико-санітарні правила (ММСП) 2005 року [3], прийняті Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ). ММСП встановлюють зобов'язання держав щодо виявлення, повідомлення та реагування на спалахи інфекційних захворювань, а також сприяють координації зусиль на міжнародному рівні.

Крім того, важливими, з правової точки зору є резолюції Генеральної Асамблеї ООН та Ради Безпеки ООН, які підкреслюють необхідність глобальної солідарності та співпраці у боротьбі з пандеміями. Наприклад, Резолюція 74/270 Генеральної Асамблеї ООН «Глобальна солідарність у боротьбі з коронавірусною хворобою (COVID-19)» [4] наголошує на важливості дотримання міжнародного права в умовах кризи. Цей документ закликає до об'єднання зусиль усіх держав-членів ООН для забезпечення доступу до медичних засобів, вакцин та діагностичних тестів, а також сприяння обміну науковими знаннями та технологіями.

Резолюція також підкреслює необхідність захисту прав людини під час пандемії, включаючи забезпечення рівного доступу до медичних послуг і запобігання дискримінації у процесі розподілу ресурсів. Крім того, у документі акцентується увага на важливості підтримки країн, що розвиваються, які стикаються з особливими викликами через обмеженість ресурсів і слабкість систем охорони здоров'я.

У Резолюції 75/130 «Здоров'я населення світу та зовнішня політика: зміцнення стійкості системи охорони здоров'я за допомогою доступного медичного обслуговування для всіх» [5] було підтверджено важливість національної відповідальності та провідну роль і відповідальність урядів на всіх рівнях з визначення власного шляху забезпечення загального охоплення послугами охорони здоров'я з урахуванням національних умов та пріоритетних завдань.

В резолюції 74/306 від 11 вересня 2020 року під назвою «Всеохоплюючі та скоординовані заходи реагування на пандемію коронавірусного захворювання (COVID-19)» [6], і резолюції WHA73.1. Генеральна Асамблея ООН наполегливо закликала держави-члени зміцнювати національні системи охорони здоров'я шляхом забезпечення: доступної охорони здоров'я для всіх з упором на первинну медико-санітарну допомогу; наявності та фізичної і фінансової доступності якісних медичних послуг та якісних, безпечних, ефективних, недорогих та основних ліків, вакцин, діагностичних засобів та медичних технологій.

Також ГА ООН рекомендує державам-членам здійснювати високоефективні стратегії для охорони здоров'я людей та всебічно враховувати детермінанти здоров'я за рахунок міжсекторальної роботи із застосуванням підходів, що передбачають залучення всіх державних структур та наскрізний облік питань здоров'я у всіх стратегіях; проводити ефективну політику фінансування охорони здоров'я, зокрема на основі тісної співпраці між відповідними органами, включаючи фінансові органи та органи охорони здоров'я; проводити політику більш ефективного розподілу та використання ресурсів за належного фінансування первинної медико-санітарної допомоги, інноваційного фінансування.

Безумовно, прикладом злочину проти людяності у сфері охорони здоров'я може бути відмова держави хворому на Covid-19 населенню у медичному обслуговуванні, незабезпечення доступної охорони здоров'я для всіх, відсутність, фізична та фінансова недоступність якісних медичних послуг та якісних, безпечних.

Таким чином, резолюції ООН виступають важливим інструментом міжнародної координації та сприяють формуванню спільної стратегії для подолання глобальних

криз. Вони підкреслюють значення багатостороннього підходу і взаємодії між країнами у вирішенні актуальних проблем сучасності.

Важливим аспектом є також роль Ради Безпеки ООН, яка у своїх заявах наголошує на зв'язку між пандеміями та глобальною безпекою. У цьому контексті пандемії розглядаються не лише як виклики для охорони здоров'я, але й як фактори, що можуть дестабілізувати економіку, посилювати соціальну нерівність та провокувати конфлікти. Зокрема, Рада Безпеки закликає до припинення бойових дій у зонах конфлікту, щоб забезпечити гуманітарний доступ і сприяти боротьбі з поширенням хвороб.

Також слід відзначити роль договорів у сфері прав людини, зокрема Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року [7], який закріплює право кожного на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я. Цей документ є важливим інструментом у міжнародному праві, оскільки він не лише визнає основоположні права людини, а й встановлює обов'язки держав щодо їх забезпечення.

Одним із ключових аспектів Пакту є визнання того, що право на здоров'я охоплює не лише доступ до медичних послуг, а й ширший спектр соціальних, економічних і екологічних умов, які впливають на добробут індивіда. Це включає доступ до чистої води, належного харчування, санітарії, житла та безпечного навколишнього середовища. Таким чином, реалізація цього права вимагає комплексного підходу, що враховує взаємозв'язок між соціальними і економічними факторами.

Наукові дослідження підтверджують, що рівень здоров'я населення значною мірою залежить від політики держави у сферах соціального захисту, освіти та охорони довкілля. Наприклад, забезпечення доступу до якісної освіти сприяє підвищенню обізнаності населення щодо профілактики захворювань та здорового способу життя. Водночас інвестиції в охорону довкілля знижують ризики виникнення екологічно обумовлених хвороб.

Важливо також зазначити, що Пакт передбачає прогресивну реалізацію права на здоров'я. Це означає, що держави мають поступово досягати повної реалізації цього права в межах своїх ресурсів. Проте вони зобов'язані вживати негайних заходів для усунення дискримінації у доступі до медичних послуг та основних соціальних благ.

Аналізуючи положення Пакту, можна зробити висновок, що його імплементація потребує ефективного моніторингу з боку міжнародних організацій, таких як Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав. Звітування держав про виконання своїх зобов'язань дозволяє виявити прогалини у реалізації права на здоров'я та спонукати до прийняття необхідних реформ.

Таким чином, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року є фундаментальним документом, який сприяє утвердженню права на здоров'я як невід'ємної складової гідності людини. Його положення залишаються актуальними у контексті сучасних викликів, таких як пандемії, зміна клімату та соціальна нерівність, що вимагають глобальної співпраці для забезпечення сталого розвитку та добробуту для всіх.

Пандемія COVID-19 стала своєрідним стрес-тестом для міжнародно-правових механізмів у сфері охорони здоров'я, зокрема для Міжнародних медико-санітарних правил (ММСП) 2005 року. З одного боку, ці правила забезпечили базову платформу для координації дій між державами, а також визначили рамки для реагування на подібні кризи. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оперативно оголосила надзвичайну ситуацію в галузі охорони здоров'я міжнародного значення ще в січні 2020 року, що мало на меті сприяти мобілізації зусиль урядів та міжнародної спільноти. Рекомендації ВООЗ стосовно стримування поширення вірусу, зокрема щодо соціального дистанціювання, обмеження руху та масового тестування, стали важливими орієнтирами для багатьох країн.

Однак пандемія також висвітлила значні недоліки у функціонуванні існуючих механізмів. Однією з ключових проблем стало те, що не всі країни були готові до швидкого реагування на кризу такого масштабу. Недостатня підготовленість національних систем охорони здоров'я виразилася у браку медичного обладнання, засобів індивідуального захисту та тестувальних потужностей. У багатьох випадках це призвело до перевантаження систем охорони здоров'я, що ускладнило ефективне виконання міжнародних рекомендацій.

Крім того, пандемія виявила слабкі місця у сфері комунікації та прозорості. Згідно з положеннями ММСП, країни зобов'язані оперативно повідомляти ВООЗ про спалахи інфекційних захворювань. Проте на практиці цей механізм не завжди працював належним чином. Деякі країни затримували передачу інформації або надавали її у неповному обсязі, що ускладнювало глобальне прогнозування та планування заходів реагування. Така ситуація підкреслює необхідність посилення механізмів моніторингу та забезпечення відповідальності держав за виконання своїх зобов'язань.

Ще одним важливим аспектом є питання нерівності в доступі до ресурсів. У той час як розвинені країни мали змогу швидше мобілізувати фінансові та технічні ресурси для боротьби з пандемією, багато країн, що розвиваються, залишилися у вразливому становищі. Нерівний розподіл вакцин став яскравим прикладом цієї проблеми: багаті країни викупили більшість доз вакцин ще на етапі їх розробки, тоді як бідні країни стикнулися із затримками у постачанні. Це ставить під сумнів принципи глобальної солідарності та справедливості, які повинні лежати в основі міжнародного реагування на кризи.

Аналізуючи ситуацію, можна зробити висновок про необхідність реформування існуючих міжнародно-правових механізмів. По-перше, слід удосконалити положення ММСП для забезпечення більшої обов'язковості виконання рекомендацій ВООЗ. По-друге, варто створити спеціалізовані фонди та програми для підтримки країн із низьким рівнем доходу у випадках надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я. По-третє, необхідно розвивати механізми моніторингу та підзвітності, щоб запобігти приховуванню інформації про спалахи захворювань.

Таким чином, пандемія COVID-19 стала не лише викликом для міжнародної спільноти, але й уроком для реформування існуючих систем управління глобальними ризиками. Вона нагадала про важливість колективної відповідальності та співпраці у подоланні загроз, які не визнають кордонів. Крім того, виникли питання щодо доступу до вакцин та медичних засобів. Програма COVAX, створена для забезпечення рівномірного розподілу вакцин, зіткнулася з проблемами фінансування та нерівності між розвиненими і країнами, що розвиваються. Це свідчить про необхідність посилення механізмів глобальної солідарності.

На думку професора Браяна О' Саллівана, радника генерального директора ВООЗ, одним із ключових викликів є недостатня координація між країнами та приватними компаніями у виробництві та розподілі вакцин. У своїй статті «Global vaccine equity? Reflections, lessons, and a way forward» він зазначає, що економічні інтереси часто переважають над етичними принципами, що призводить до нерівномірного розподілу вакцин. Він наголошує на необхідності створення більш прозорих механізмів співпраці між урядами, міжнародними організаціями та фармацевтичними компаніями для забезпечення доступу до вакцин для всіх країн [8].

Інший науковець, професорка Деві Шрідара з Единбурзького університету, у своїй праці «Preventing the Next Pandemic: Vaccine Distribution and Global Health» [9] акцентує увагу на важливості інвестування в місцеву інфраструктуру охорони здоров'я у країнах, що розвиваються. Вона стверджує, що навіть за наявності вакцин багато країн стикаються з труднощами у їх розподілі через слабку логістичну інфраструктуру та брак

кваліфікованого персоналу. Шрідар підкреслює, що глобальна солідарність має включати не лише фінансову підтримку, але й передачу знань і технологій.

Таким чином, обидва науковці сходяться на тому, що для вирішення проблеми нерівності у доступі до вакцин необхідно зміцнювати міжнародну співпрацю, забезпечувати прозорість процесів та інвестувати у довгостроковий розвиток систем охорони здоров'я в уразливих регіонах.

Ми цілком підтримуємо позицію зазначених науковців і вважаємо, що це питання є критично важливим для подолання не лише поточної пандемії, але й майбутніх глобальних викликів.

Одним із ключових викликів сучасної системи міжнародного права є забезпечення ефективного виконання міжнародних зобов'язань на національному рівні. Цей розрив між міжнародними нормами та їх імплементацією на рівні держав обумовлений низкою факторів, які мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер.

По-перше, різниця у ресурсах між країнами значно впливає на здатність держав виконувати свої міжнародні зобов'язання. Для впровадження норм міжнародного права часто потрібні значні фінансові, технічні й людські ресурси, які не завжди доступні в країнах, що розвиваються. Наприклад, створення інституцій для нагляду за дотриманням міжнародних стандартів або адаптація національного законодавства може вимагати великих інвестицій. Це особливо актуально для сфер, що потребують високотехнологічних підходів, як-от захист навколишнього середовища чи боротьба з кіберзлочинністю.

По-друге, правові традиції та системи різних країн суттєво відрізняються. Уніфікація національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів може стикатися із серйозними перешкодами через відмінності у правових системах (наприклад, континентальне право проти загального права). Крім того, у деяких державах відсутні механізми прямої імплементації міжнародних норм, що потребує додаткових зусиль для їх адаптації.

По-третє, політична воля держав відіграє вирішальну роль у реалізації міжнародних зобов'язань. Уряди можуть свідомо затримувати або уникати виконання певних норм через внутрішні політичні міркування або через побоювання втрати суверенітету. Це особливо помітно у випадках, коли міжнародні зобов'язання вимагають значних змін у внутрішній політиці або зачіпають чутливі соціальні питання.

Питання суверенітету також є центральним у цьому контексті. Хоча міжнародне право базується на принципі суверенної рівності держав, його реалізація часто стикається із спротивом з боку країн, які вбачають у втручанні міжнародних інституцій загрозу для своєї незалежності. Наприклад, рекомендації міжнародних організацій, навіть якщо вони мають обов'язковий характер, часто сприймаються як необов'язкові або такі, що суперечать національним інтересам.

Для подолання цих викликів необхідно розробляти комплексні підходи, які враховують як специфіку окремих держав, так і загальні принципи міжнародного права. Зокрема, важливим є посилення міжнародної технічної та фінансової допомоги країнам із недостатнім рівнем ресурсів. Крім того, слід розвивати механізми моніторингу та звітності щодо виконання міжнародних зобов'язань, а також заохочувати діалог між державами для пошуку компромісів.

Недостатнє фінансування систем охорони здоров'я у багатьох країнах світу є одним із ключових чинників, що ускладнюють забезпечення належного рівня медичних послуг та виконання міжнародних зобов'язань у сфері охорони здоров'я. Пандемія COVID-19 стала своєрідним стрес-тестом для національних систем охорони здоров'я, виявивши їхні слабкі місця та продемонструвавши необхідність суттєвих інвестицій у розвиток цієї галузі.

Одним із найвагоміших наслідків недостатнього фінансування є обмежений доступ до базових медичних послуг, особливо у країнах із низьким та середнім рівнем доходу. Наприклад, у період пандемії багато пацієнтів не змогли отримати своєчасну вакцинацію, лікування хронічних захворювань чи невідкладну допомогу. Це створило додаткове навантаження на системи охорони здоров'я, що вже перебували у стані кризи, і призвело до зростання смертності та погіршення загального стану здоров'я населення.

Наукові дослідження підтверджують, що інвестиції в охорону здоров'я є не лише соціально значущими, але й економічно виправданими. Згідно з даними ВООЗ, кожен долар, вкладений у зміцнення системи охорони здоров'я, може забезпечити значний економічний зиск у майбутньому завдяки зменшенню витрат на лікування та підвищенню продуктивності праці населення. Таким чином, недостатнє фінансування цієї сфери є не лише проблемою для здоров'я людей, але й стримує економічний розвиток країн.

Ще одним важливим аспектом є модернізація інфраструктури медичних установ. У багатьох країнах світу лікарні та клініки не мають сучасного обладнання, необхідного для діагностики та лікування складних захворювань. Це особливо гостро проявилось під час пандемії COVID-19, коли дефіцит апаратів штучної вентиляції легень та іншого критично важливого обладнання став серйозною перепоною для ефективного лікування пацієнтів із важкими формами захворювання. Наприклад, у деяких країнах Африки кількість таких апаратів на мільйон населення була настільки низькою, що це значно ускладнювало боротьбу з вірусом і призводило до високої смертності.

Крім того, сучасні технології, такі як телемедицина та цифрові системи управління медичними даними, залишаються недоступними для багатьох країн через брак фінансування. Це позбавляє системи охорони здоров'я можливості ефективно реагувати на виклики, такі як епідемії чи природні катастрофи. Наприклад, використання телемедицини під час пандемії могло б значно покращити доступ до медичних послуг у віддалених регіонах, але через відсутність необхідної інфраструктури багато країн не змогли скористатися цими технологіями.

Загалом, для забезпечення стійкості систем охорони здоров'я до майбутніх криз необхідно впроваджувати комплексний підхід до їхнього фінансування та модернізації. Це включає збільшення державних витрат на охорону здоров'я, залучення приватного сектору до інвестування в медичну інфраструктуру, а також розробку міжнародних механізмів фінансової підтримки для країн із низьким рівнем доходу. Лише завдяки таким заходам можна досягти стійкості систем охорони здоров'я та забезпечити належний рівень медичних послуг для всіх категорій населення. Також важливим аспектом є підготовка та підтримка медичних працівників. У багатьох країнах спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів, що посилюється через недостатнє фінансування. Наприклад, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, деякі країни мають менш ніж 10 лікарів на 100 000 населення, тоді як у розвинених країнах цей показник може перевищувати 300 лікарів [10].

Щоб подолати ці виклики, необхідно впроваджувати комплексні стратегії, які включають збільшення державних витрат на охорону здоров'я, залучення міжнародної допомоги, розвиток партнерств із приватним сектором та інвестування в інноваційні рішення. Наприклад, створення резервних фондів для надзвичайних ситуацій або розвиток телемедицини може значно підвищити ефективність систем охорони здоров'я в умовах обмежених ресурсів.

У підсумку для підвищення ефективності міжнародного права у протидії пандеміям необхідно реформувати ММСП з метою посилення їх обов'язковості та забезпечення дієвого моніторингу виконання зобов'язань державами. Це передбачає перегляд існуючих положень Міжнародних медико-санітарних правил (ММСП) для

визначення чіткіших стандартів дій у випадку надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я. Важливо забезпечити механізми притягнення до відповідальності держав, які не виконують своїх зобов'язань, зокрема через створення незалежного органу моніторингу.

Також важливо посилити роль ВООЗ шляхом надання їй додаткових повноважень і ресурсів для координації глобальних зусиль. ВООЗ має відігравати центральну роль у забезпеченні оперативного реагування на глобальні загрози, пов'язані з пандеміями. Для цього необхідно розширити її мандат, включаючи можливість втручання у випадках, коли національні уряди не здатні ефективно реагувати на кризу. Фінансова підтримка ВООЗ має бути стабільною та передбачуваною, що дозволить їй швидко мобілізувати ресурси.

Забезпечення рівного доступу до медичних засобів через створення міжнародних механізмів фінансування та розподілу ресурсів дасть можливість ефективно впливати на боротьбу з пандеміями. Створення глобального фонду для фінансування розподілу таких ресурсів, а також механізмів справедливого розподілу на основі потреб, є ключовим кроком у цьому напрямку.

Інвестиції в інфраструктуру охорони здоров'я, навчання медичного персоналу та підвищення рівня готовності до надзвичайних ситуацій є важливими для забезпечення стійкості національних систем охорони здоров'я. Співпраця між країнами, міжнародними організаціями та приватним сектором може сприяти зміцненню цих систем. Саме тому важливо підтримувати розвиток національних систем охорони здоров'я шляхом надання технічної та фінансової допомоги країнам із низьким рівнем доходу.

Ще одним важливим аспектом в глобальній співпраці для подолання пандемічних загроз є розвиток міжнародного співробітництва у сфері досліджень і інновацій для створення нових методів профілактики, діагностики та лікування інфекційних захворювань. Це передбачає об'єднання зусиль науковців, урядів і приватного сектору для фінансування досліджень, обміну знаннями та технологіями, а також забезпечення доступу до результатів досліджень для всіх країн.

Пандемії мають значний вплив на економіку, зайнятість і соціальну стабільність. Тому важливо враховувати соціально-економічні аспекти пандемій при розробці міжнародно-правових механізмів інтеграції заходів підтримки економічної стійкості та соціального захисту в стратегії реагування на глобальні кризи в охороні здоров'я.

Загалом, вдосконалення міжнародно-правових механізмів у сфері протидії пандеміям вимагає комплексного підходу, що поєднує правові, фінансові, технічні та організаційні заходи. Лише через співпрацю, солідарність і прозорість міжнародна спільнота зможе ефективно протистояти глобальним викликам у сфері охорони здоров'я.

Висновки

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що міжнародне право відіграє ключову роль у формуванні глобальної системи протидії пандеміям. Аналіз міжнародних договорів, угод і норм показав, що ефективність цих інструментів залежить від рівня співпраці між державами, а також від їхньої здатності адаптуватися до нових викликів. Зокрема, такі документи, як Міжнародні медико-санітарні правила (ММСП), демонструють потенціал для координації дій на глобальному рівні, але також виявляють прогалини у їх реалізації через недостатнє фінансування, відсутність належного моніторингу та слабку політичну волю окремих держав.

Дослідження підтвердило, що глобальні зобов'язання у рамках міжнародного права повинні бути підкріплені механізмами відповідальності та стимулювання. Важливою є розробка нових правових інструментів, які враховуватимуть сучасні реалії,

зокрема цифровізацію охорони здоров'я, розвиток біотехнологій та необхідність прозорого обміну даними. Крім того, особливу увагу слід приділити захисту прав людини в умовах пандемій, оскільки обмежувальні заходи часто створюють ризики для основоположних свобод.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку включають детальний аналіз ефективності існуючих міжнародно-правових механізмів у контексті різних пандемій, а також вивчення взаємодії між міжнародним правом і національними правовими системами. Особливий інтерес становить питання про роль недержавних акторів, таких як міжнародні організації, приватний сектор та громадянське суспільство, у забезпеченні виконання глобальних зобов'язань. Також важливо дослідити можливості створення нових багатосторонніх платформ для оперативного реагування на майбутні пандемії.

Таким чином, подальші розвідки повинні бути спрямовані на вдосконалення правових механізмів, що забезпечують ефективну координацію та відповідальність на глобальному рівні. Це дозволить не лише підвищити готовність міжнародної спільноти до нових викликів, але й посилити довіру між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Список використаних джерел

1. Аніщенко О. В. Глобалізація та її вплив на систему охорони здоров'я. Київ: Науково-дослідний інститут охорони здоров'я, 2020. 258 с.
2. Мельник А. В. Суспільне здоров'я в умовах глобалізації. Харків: Видавництво ХНМУ, 2021. 317 с.
3. Герілович А.П., Окаєвич О.С. МІЖНАРОДНІ МЕДИКО-САНІТАРНІ ПРАВИЛА (2005) третє видання (переклад українською), під ред. проф. Геріловича А.П. Х.: «Інститут Єдиного Здоров'я» 2024. 92 с. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/246107/9789241580496-ukr.pdf?sequence=52&isAllowed=y//>
4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Глобальна солідарність у боротьбі з коронавірусним захворюванням 2019 року» № 74\270 від 02.03.2020. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/74/270>.
5. Резолюція 75/130 «Здоров'я населення світу та зовнішня політика: зміцнення стійкості системи охорони здоров'я за допомогою доступного медичного обслуговування для всіх». URL: https://digitallibrary.un.org/record/3895879/files/A_RES_75_130.
6. Резолюція 74/306 «Всеохоплюючі та скоординовані заходи реагування на пандемію коронавірусного захворювання (COVID-19)». URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/74/306>.
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ООН: Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
8. Brianne O'Sullivan, Mohammad Yasir Essar, Mehr Muhammad Adeel Riaz, Malvika Manoj, Marali Singaraju, Arush Lal, Global vaccine equity? Reflections, lessons, and a way forward, New Microbes and New Infections, Volume 52, 2023, 101107, ISSN 2052-2975, <https://doi.org/10.1016/j.nmni.2023.101107>.
9. Shreedar D. Preventing the Next Pandemic: Vaccine Distribution and Global Health URL: <https://www.icn.ch/sites/default/files/2023-04/World-Heart-Federation%20-%20GCCN%20Position%20Paper%28Dev5%29WEB.pdf>
10. Банчук-Петросова О.В. Міжнародна практика карантинних обмежень прав і свобод особи, Право і суспільство №5, 2020, С. 225–229.